

Om revisionen af Lunds domkapitels statuter efter reformationen.

Af Otto Ahnfelt.

S:t Laurentiiklostret var den äldsta formen för Lunds domkapitel. Den märkliga urkund, i hvilken samlifvet derinom afspeglas och som efter vexlande öden hamnat i Lunds universitetsbibliothek, är som bekant *Memoriale Fratrum*, Laurentiibrödernas minnesbok, eller *Necrologium Lundense*. Under det att sjelfva necrologiet, d. v. s. den kalendariskt affattade förteckningen öfver de årsmot, [bröderna borde fira, länge varit i tryck utgifvet¹⁾, så var urkundens första del, hvilken, utom Aachenerregeln och några till större delen från kyrkofäderna hemtade uppbyggliga stycken, innehåller *Consuetudines Canonicæ*, af hädfaforskarne länge förbisedd. Dess betydelse framhålles, så vidt jag vet, först, ehuru blott i förbigående, af Reuterdahl, Svenska kyrkans historia I s. 386 (1838) samt ytterligare af Brunius, Beskrifning om Lunds domkyrka s. 2

¹⁾ Sedan först K. Stobæus, i sina *Tria antiqua Monumenta hist. Lund.*, 1734, under benämningen *Fasti Necrologici*, fäst den lärda världens uppmärksamhet derpå, blef det utan särskild titel i tryck utgifvet af S. Lagerbring 1750 i hans *Mon. Scan.* samt kort derefter, 1774, af Langebek i *Script. Rer. Dan. T. III.* under namnet *Necrologium Lundense*.

(2:dra uppl. 1854). Sedermera gjordes *Consuetudines* till föremål för en ingående och grundlig behandling af Arnold Hammar, *Bidrag till Lunds domkapitels äldsta historia*, Lund, 1868, hvarefter de af honom jemväl publicerades i Föreningens för Skånes fornminnen och historia Samlingar I, 1868—69.

Consuetudines Canonicæ, hvilkas affattande af Hammar på goda grunder hänföres till slutet af elfte eller början af tolfte århundradet¹⁾, äro Lunds domkapitels äldsta statuter. De innehålla till större delen gudstjenstliga stadgar och äro framför allt genom den alldeles egendomliga form för biskops val och vigning, som angifves i kap. 16²⁾, af stort intresse. Men genom kannikernas utflyttning ur klostret och den kanoniska rättens utförliga föreskrifter för prelater och canonici (särskildt i *Decr. Greg. Lib. III*) samt angående biskopsval (*Decr. Greg. Lib. I, Tit. VI*) förlorade *Consuetudines* i väsentliga stycken sin bindande kraft. Nya förordningar utfärdades, såsom om kannikernas optionsrätt d. v. s. rätt att efter ålder uppflyttas till bättre prebenden, erkebiskop Esgers af kapitlet enhälligt antagna stadga, att, under det att vicariaten dittills endast varit tolf, hvilket

1) I sin första skrift angifver Hammar tiden 1085—1103 och finner det rimligast, att de kommit till i och med kapitlets stiftelse. I inledningen till sin publikation af urkunden hänför han dem till början af tolfte århundradet.

2) Sedan prelaterna för Laurentiiklostret och de med detsamma förbundna kongregationerna samlats och förberedt sig genom tre dagars fasta, utses af dem tolf valmän, hvilka, efter at ha tillbragt natten vakande under psalmsång och böner och efter att ha deltagit i en morgonmessa, sammanträda och välja. Den valde föres strax under afsjungande af *Te Deum* till kyrkan, der han inför altaret iklädes kåpan, hvarefter han med egen hand från altaret tager ring och staf och sättes på biskopsstolen samt mottager abboternas och prelaternas hyllning. Biskopsvigningen göres sålunda oberoende af konungens stadfästelse. Det är väl dock föga sannolikt, att man någonsin här kunnat tillämpa en i fråga om kyrklig frihet och klerikalt oberoende så långt gående ordning som denna.

långt ifrån motsvarade det dåvarande antalet canonikat, numera hvarje canonicus skulle ha sin vicar af samma klerikala ordning som han sjelf, sacerdotal, diakonal eller subdiakonal, hvarjemte taxa för vicariernas aflöning bestämdes, en anordning, som afsåg, att den heliga tjensten skulle kunna behörigen förrättas, samt samme erkebiskops stadga, att hvarje frånvarande canonicus skulle ha sitt ombud (procurator), som representerade honom i kapitelkollegiet och fullgjorde hans skyldigheter särskildt mot hans vicarius¹⁾. Nya tjänster infördes, och kapitelförmögenhetens ofantliga tillväxt kräde för sin förvaltning och behöriga fördelning en omfattande räkenskapsföring, hvars utfövande borde för hvarje år anordnas. Det var sålunda framför allt kapitlets ekonomiska och juridiska angelägenheter, som behöfde ordnas genom kollegiala regler på den kanoniska rättens grund. Det kunde därför ej här bli fråga om en revision af de gamla, utan det fordrades utarbetandet af helt och hållet nya kapitelstadgar. Det var dock först 1489, som Lunds domkapitel genom erkebiskopen Johannes Brostorp, densamme som år 1479 gaf Kjöbenhavns universitet dess stadgar, fick statuter motsvarande de nämnda krafven. Dessa statuter handla om den årliga allmänna kapitelstämman samt dermed i sammanhang stående förrättningar och anordningar²⁾, om chortjenstens värdiga förrättande och vil-

¹⁾ Diplom. Eccl. Lund. N:r 72 och 73.

²⁾ Den årliga allmänna kapitelstämman skulle hållas första tisdagen efter söndagen Quasimodogeniti (första sönd. eft. Påsk). Då skulle de canonici, som ville under året göra tjenst, anmäla sig och afgifva förbindelse efter formulär, som föreskrifves. Samma förbindelse skulle i närvaro af två canonici afgifvas af den, som genom sjukdom var hindrad att infinna sig i kapitelhuset. Befriad från inställelse var för öfrigt endast den, som idkade studier vid universitet eller var stadd på resa i kapitlets ärenden. Den, som på svekfullt sätt genom förbindelses afgifvande förskaffat sig residens, skulle påföljande år ej erhålla sådan utan att ha godtgjort kapitlet för hvad han åtnjutit. Ingen skulle vara berättigad till residens, som ej under ett år varit canonicus prebendatus. Dagen

koren för andel i penningutdelningarna i choret¹⁾, om kapitlets sigill och bref, samt om förvaltningen och fördelningen af anniversaria och de gemensamma godsen, de sedvanliga kapitelsammanträdena hvarje helgfri fredag och rättegångsförfarandet med tvistande eller åklagade kanniker, om frånvarande kanniks skyldighet att hålla prokurator,

efter kapitelstämman skulle låntagna böcker, tillhörande kyrkan eller kapitlet, återställas, eller boklån förnyas med anteckning i sakristian. Derpå följande dag, torsdagen, skulle tillsättas ett utskott (deputati), bestående af två prelater, utsedde af prelaterna, och tre seniorer, utsedde af canonici, hvilka hade att ordna det löpande årets befattningar och inför hvilka den canonicus, som hade samgods (bona communia), skulle redovisa. Ingen canonicus fick befatta sig med en af honom förut innehafd förrättning, utan om denna nu af kapitlet förnyades. Canonicus, som afgifvit förbindelse till personlig tjänst, skulle inom tolf veckor inställa sig eller ock inom samma tid anträda studieresa; i annat fall gick han miste om residens. Tvänne canonici kunde ock, om de ville, vara commensales d. v. s. commensales archiepiscopi eller erkebiskopens handsekreterare (jfr. Helveg, De danske Domkapitler, s. 31) och räknas såsom residerande.

- ¹⁾ Ingen får utan chordrägt bevista chortjensten eller på den allmänna stämman eller de två synodaldagarna inträda i kapitelhuset. Ingen, som ej är residerande och ej har egen chordrägt, får del af utdelningarna i choret. Ingen canonicus får i högmessan del af penningutdelningarna, om han ej infunnit sig före evangeliets läsande och qvarstannat ända till efter upphöjelsen, så framt det är erkebiskopliga utdelningar. (I Statutum för Ribe domkapitel af år 1282 äro bestämmelserna strängare: „qui non venerit in summa Missa ante inceptionem Epistolæ careat distributione“, Helveg a. a. s. 40.) Vid själamessa må canonicus infinna sig före Sanctus och stå till efter upphöjelsen. Vid vigilierna för de aflidne skall han infinna sig och qvarstanna efter som honom godt synes. Canonicus, som är antecknad till chortjänst och som er frisk, skall antingen sjelf eller genom ställföreträdare fullgöra sitt åliggande och i annat fall böta. Canonicus, som ej är infra sacros, må ej intaga en högre plats, eller, så vidt det ej medgifves af lagen, få del af secreta capituli, eller bli delaktig af mensa communis, eller i choret åtnjuta mer än half utdelning; den, som går före i processionerna, må ock först läsa lectioner och sjunga responsorier samt gå ensam, om han ej har någon annan sig lik.

edsformulär vid antagandet till *canonicus*, om det sedliga lifvet samt om *præpositi* och *decani* tjensteåligganden¹⁾ m. m.

De i fråga varande statuterna äro af Martin Weibull i Föreningens för Skånes fornminnen och historia Samlingar, II, 1874, utgifna efter en från riksarchivet meddelad afskrift af originalet. I allt väsentligt med denna publikation öfverensstämmande har jag funnit en i *Collectio Rönbeckiana* Tom. VII å Lunds universitetsbibliotek befintlig kopia²⁾.

¹⁾ *Præpositus* skall i fråga om kapitlets gods svara å kapitlets vägnar vid landstinget och eljes. I hans frånvaro skall den prelat, som är högst bland de för tillfället närvarande, utföra denna funktion. *Decanus* skall vara domare i kapitlet och fälla utslag «*de consilio et consensu maioris et sanioris partis*» d. v. s. efter flertalets röster och under den förutsättning, som tydligt angifves i kanoniska rätten (*Decr. Greg. Lib. III Tit. XI Cap. I*) i en vid tredje Lateransynoden 1179 gifven stadga: «*statuimus, ut nisi a paucioribus et inferioribus aliquid rationabiliter objectum fuerit et ostensum — prævaleat semper et suum consequatur effectum, quod a maiori et saniori parte capituli fuerit constitutum*». *Decanus* skall ock upprätthålla ordning och tukt bland chörvikarierna, hvilka utan hans eller hans substituents tillåtelse ej få lemna staden. Det är påfallande, att denna uppsigt, som i *Consuetudines* och eljes tillägges *cantor*, här uppdrages åt *decanus*, liksom att hvarken *cantor* eller *archidiaconus* nämnas. Hvad den sistnämnde beträffar, synes han, af flera omständigheter att döma, i Lund ganska länge ha intagit en från det öfriga kapitlet något afsöndrad och af erkebiskopen mera beroende ställning (jfr. Hammar, *Bidrag* etc, s. 57). Dock nämnes han i ett diplom af år 1369 i ingressen bland prelaterna. I hvarje fall framgår dels af föreskriften, att af prelaterna två skola insättas i det förut nämnda utskottet, dels af uttrycket: «*superior prelatius de capitulo protunc præsens*» i fråga om ställföreträdare för *præpositus*, att prelaturernas antal ej då varit inskränkt till de bägge, hvilkas tjensteåligganden i statuterna angifvas.

²⁾ I R. (den till Coll. Rönb. hörande afskriften) saknas punkten: «*Item in missa animarum intret ante sanctus et stet usque post eleuacionem*», W. (Weibulls publikation) s. 50. — I stadgan angående tillträdande kanniks eller prelats skyldigheter (W. s. 53) förekommer uttrycket *lagenam trauisye* (jfr. Pontoppidan *Ann. Eccl. Dan* II s. 198, der det i Slesvigska kapitlets statuter heter «*lagenam Traficisie*»). Här har R. det ännu besynnerligare lag? *Tramoche*. Antagligen bör i stället läsas: *cereuicje*

1489 års statuter fortforo efter reformationen att ega giltighet, på samma gång som dock archiepiskopatets upphäfvande och ersättande med en stiftssuperintendentur innebar en omhvälfning, af hvilken jemväl kapitlet berördes, hvarjemte dels Kirkeordinansen med Bugenhagens »*Ordnatio Cæremoniarum pro Canonicis et monasterijs*»¹⁾, dels

eller c'reuicye. I st. f. lagenam cereviciæ ha 1590 års statuter tonnam cerevisiæ. — Vid samtliga de ställen, der i W. texten betecknats såsom tvifvelaktig, har jag funnit den bestyrkt genom R. med undantag af det s. 53 i öfversta stycket förekommande stället, hvilket enligt R. bör lyda: »in hujusmodi autem Capitulum si necesse fuerit secum poterit dispensare». Af jemförelse med 1590 års statuter framgår emellertid, att efter hujusmodi autem ordet casu fallit bort. — Samma sidas 5:te stycke bör lyda: »Item prepositus erit responsalis pro capitulo» etc. — S. 53 r. 9 nedifrån står: s...as. Detta ord saknas helt och hållet i R., men genom jemförelse med 1590 års statuter visar sig, att det skall vara: *supra dictas*. — På s. 54 r. 1 bör det heta: »ne apostatare videantur». Det näst följande stycket bör lyda: »Item nullus canonicus gaudebit fructibus et obventionibus nisi tenuerit vicarium. Et quamdiu hoc non fecerit et est in mora, fructus colligantur per unum de Capitulo qui satisfaciât Vicario et de residuo faciat prout videbitur Capitulo». Deremot synes R. ej kunna mycket bidra till att sprida lj. s öfver nästa styckes första punkt. Den lyder i W.: »Item quilibet canonicus ... ram», i R.: »Item quilibet Canonicus et Vicarius». Är det sistnämnda riktigt, så är dock i hvarje fall satsen ej afslutad. Möjligen har den lydt ungefär så: »Item quilibet Canonicus et Vicarius perpetuus absens habebit procuratorem» (jfr. statuterna af år 1468 för vicarii perpetui vid kollegiatkyrkan i Kjöbenhavn, Pont. Ann. II s. 649). — Sista punkten lyder i R.: *Facta sunt hæc Lundis Anno D:ni 1489. Die Veneris Septima Mensis Augusti*.

- ¹⁾ Domkapittlen, hvilkas ledamöter ej mer voro förbundna till celibat, skulle enligt Kirkeordinansen döma i äktenskapssaker samt värda den till katedralen hörande skolan. Angående superintendentsval stadgas, att alla sockenprester i stiftets köpstäder skola sammankomma och utse fyra fullmäktige, hvilka ha att till det lediga embetet välja en lärdd och skicklig man o. s. v. Men af Huitfeldts biskopskrönika s. 98 framgår, att i fråga om biskopsval i Lunds stift förrättningen öfverlemnats åt kapitlet, dock med inhemtande af de förut nämnda sockenpresternas samtycke till valet, hvilka jemväl tillkallades. Så skedde åtminstone 1578, då Tyge Asmundsen

stadganden i kungliga bref medförde vigtiga förändringar eller, jemte bekräftelser af äldre privilegier, närmare bestämmelser och tillägg. Genom det kungl. brefvet dateradt »Vårfru dag Conceptionis«, d. v. s. den 8 December, 1536 stadfäste Christian III kapitlets gamla rättigheter. I ett bref af 1538 stadfästes optionsrätten »effter deris Statuter och Friheder«, hvarjemte bestämmelser ske om förvaltningen genom testamentarii af inkomsterna under nådår¹⁾ och dessas lika fördelning mellan Kjöbenhavns universitet och den aflidnes arfvingar, om icke residerande kapitelledamöters skyldighet att hålla prokuratorer samt om deras rätt, som användes i konungens tjenst eller som idkade studier vid universitet, att bibehållas vid sina kapitelgods, under det att öfrige innehafvare af kannikedömen eller altarelägenheter (vicariat) borde göra tjenst i kyrkan samt bygga och förbättra sina gårdar och residens, och slutligen angående Lunds domkyrka, hvars vård skulle såsom tillförene utöfvas af män, som kapitlet dertill förordnade. Genom ett bref år 1547 stadfästas ytterligare kapitlets gamla privilegier, men med det vigtiga tillägget: »dog vor ordinantz, som

föregående år nedlagt superintendenturen och Niels Hvid blef vald till hans efterträdare. De residerande canonici och altarpresterna borde jemväl fortfara med de sedvanliga gudstjänsterna i domkyrkan, dock med iakttagande af de nya instruktioner angående horæ canonicæ och högmessan, som innehållas i Bugenhagens Ordinatio Cæremoniarum pro Canonicis etc. Först 1630 upphäfdes de till de gamla kanoniska bönestunderna sig anslutande latinska gudstjänststövningarne.

- ¹⁾ Genom förordningar af erkebiskopar i fjortonde århundradet var stadgadt, att under ett år från dödsdagen en kanniks inkomster skulle tillfalla hans rättsinnehafvare. Testamentsverkställaren skulle då uppbära »alla afkastningar, fördelar och tjenstbarheter af den värdighet, den prebenda och de beneficiar, som honom kunde tillhöra, liksom af hans andel i det gemensamma bordet, i fall han i Lund hade sin residentia«, hvilket allt skulle användas »till hederlig begrafning, till betalande af skulder, till fullgörande af legater och testamente, samt om något blef öfrigt, till de lagliga arfvingarne« (Reuterdahl. Sv. kyrk. hist. II, 2, s. 365).

vj om Religionen haffue ladet udgaa och vor Recess hermed wforkrenchet udj alle maade«. Af Fredrik II bekräftas genom bref den 12 Oktober 1559 kapitlets privilegier, sådana de af hans fader blifvit stadfästade. Vidare hade genom erkebiskopsgodsens indragning till kronan Lunds skola gått miste om de betydliga inkomster, som genom Jacob Erlandssons stiftelse år 1256 inflöto till skolemästarens och tolf skolynglingars underhåll (*duodecim scholares præbendæ*). Såsom ersättning anslås genom kungl. bref den 11 Juli 1561 till »Skolemesterens och tolf degnes vnderholdningh« all kronans råg- och korntionde från fyrtio skånska socknar¹⁾. Genom kungl. bref den 30 Augusti 1573 tillförsäkras kapitlet den med patronatsrätten till vissa socknar följande kyrkotionden, liksom redan af Christian III genom bref 1557 kapitlets rätt till den s. k. tredjepartstionden af dess bönder och tjenare förnyats. Hvad slutligen S:t Jörgens hospital beträffar, så bekräftas genom bref af Christian III 1549 och af Fredrik II 1565 dess gamla privilegier, hvori väl ock inbegreps ett erkännande af Erke- degnens i Lund genom kungl. bref af 1439 och 1470 stadgade rätt att förvalta hospitalets egendom, en rätt som i en handling af år 1567 tydligt förutsattes. Archidiaconus hade härmed erhållit en sjelfständig ekonomisk funktion, hvilken han såsom en af kapitlets prelater utöfvade. Och kapitlets rätt att öfva tillsyn öfver Lunds hospitaler bekräftas ytterligare genom ett kungl. bref den 30 Juli 1581²⁾.

¹⁾ Ifrågavarande bref, för hvars innehåll Pontoppidan redogör (*Ann. Eccl. Dan.* III s. 377), är tryckt hos Rietz, *Skånska skolväsendets hist.* s. 206 f. De felaktigheter med afseende på socknarnes namn, hvilka förekomma hos Pontoppidan, äro rättade hos Rietz. Deremot har hos den sistnämnde ett fel insmugit sig: *Caleby* sogn i st. f. *Aaby* sogn. Dessutom bör *Ørsøe* ändras till *Ørsøe*.

²⁾ Af ofvån anförda handlingar saknas blott brefvet af 1581 i den handskrift med titeln: *Lunde Capitels och Hospitals Privilegia*, som nu förvaras i Lunds domkapitels archiv. Den innehåller afskrifter af hithörande handlingar från 1085 till 1661 och är försedd med kapitlets sigill samt vidimerad af Olaus Johannis Bagger, *Capituli Procurator Generalis m. m.* (Se bilagan).

De nya förordningarne gjorde tydligtvis en revision af de gamla stadgarne önskvärd, så mycket mer som oviss-heten, huru långt deras giltighet ännu sträckte sig, säkerligen medförde åtskilliga oregelmässigheter i deras tillämpning och efterlefnad. Johannes Brostorps statuter godkänna, i enlighet med Decr. Greg. Lib. III Tit. V, intet annat skäl till åtnjutande af kapitelrättigheter utan personlig tjänst än »studium privilegiatum» och resa i kapitlets ärenden¹⁾. De privilegierade icke residerande prelaternas och kannikernas krets hade nu betydligt vidgats, då den uttryckligen utsträcktes äfven till dem, som användes i konungens tjänst, m. a. o. till de embetsmän, som af konungen försörjdes med kapitlets värdigheter eller kanonikat. Hvad som förut trots statuterna fått passera hade nu blifvit fullt lagligt. Men härmed följde ock behöfligheten af närmare bestämmelser angående de privilegierades rättigheter och skyldigheter. Vidare kräfdes en ordnad domkyrkoförvaltning (tutoratus ecclesiæ) samt förvaltning af nådårsinkomsterna efter föreskrifven ordning, hvarjemte kannikegårdarnes underhåll i behörigt skick fordrade kontroll, särskildt genom besigtning vid af- och tillträde. Äfvenledes borde domkapitlet för sin del vara betänkt på att främja den under dess vård stående skolans bestånd och bidra till fattige skolynglingars underhåll. Och slutligen kunde det ifrågasättas, om och i hvad mån Brostorps stadganden angående chortjensten kunde anses tillämpliga efter gällande ordning. Kapitlet kunde under sådana förhållanden ej i längden undandraga sig en omarbetning af 1489 års statuter. Men innan man

¹⁾ Vida större eftergifter göras deremot i Slesvigska kapitlets statuter af år 1352 (Pontopp. Ann. II s. 199), der det heter: »vocati de Studio generali Canonici seu de Curia Regis Danie, Ducis Jutie, Episcopi Sleswicensis, quocunque tempore anni suam residentiam protestari possunt et eam statim inchoare ac per 12 septimanas continuare et postmodum percipere ea, que evererint pro rata temporis» och: »si Rex aut Dux seu Episcopus Sleswicensis aliquem Canonicorum de Residentia in suis agendis per modicum tempus miserint, aut ad se vocaverint, eorum absentia eis non nocebit» etc.

skred till en sådan, affattades år 1587 några af behovet närmast påkallade supplementsstadgar. Dessa hittills icke utgifna tillägg till de gamla statuterna meddelar jag här efter en kopia i Collectio Rönbeckiana T. VII.

Supplements-statuterna af år 1587.

Nos Præpositus, Decanus, Archidiaconus, Cantor et Seniores venerabilis Capituli Lundensis notum facimus omnibus et singulis quorum interest, quod præhabita deliberatione sufficienti de rebus ad salutem Capituli nostri pertinentibus, nonnulla quæ partim contra veterem collegii¹⁾ morem, partim alias contra utilitatem Capituli tractu temporis non sine maximo publico detrimento irrepserunt, ac emendatione natura maximopere indiguerunt incommoda pro præsentì tempore ad laudabile Roschildensis venerabilis Capituli exemplum auctoritate publica in meliorem universoque Capitulo commodiorem administrationis rationem ac ordinem reformaverimus, Eaque de causa nova quædam statuta veteribus addiderimus atque publice promulgaverimus, quemadmodum ea hoc ipso vigore præsentium statuimus et promulgamus, Decernentes ut in posterum strenue ea ratione obtineant[ur] ac re ipsa observentur. Qui vero secus quid ac diversum attentare conati fuerint, gravem ac arbitrariam Capituli animadversionem incurrant. Sunt autem nova hæc Statuta quæ sequuntur:

1. Primum, quum duo Ecclesiæ Tutoratus administrandi sint, constitutum est, ut primus ac præcipuus ex iis Prælati attribuat, qui eum inter se perpetuo ordine per vices obtineant, ita quidem ut a Præposito initio facto, quilibet triennium eum habeat, ac deinde ordine dignitatum servato successorì totidem annos administrandam resignet, donec ordo ad Præpositum, ac ita deinceps perpetua serie ad reliquos revertatur; Secundus vero Tutoratus Canonicis Senioribus et ad eam administrationem idoneis competat,

¹⁾ I hds slår collegis.

qui eadem ratione invicem sibi elapso quoque triennio ordine succedant prout Senio potiores erunt.

2. Quod si tutoratus obveniat Prælato vel Canonico alicui, non residenti, tenebitur tamen quisque eorum tam Prælatus quam Canonicus, exigente id necessitate, tam propter Structuram Scholam, quam propter alia incidentia onera et negotia, Canonicum aliquem residentem Vicarium habere, cui in ipsius absentia cura ista committenda erit, neque per Præfectos solum rustici regantur, nisi mandatario isti adjuncti ex præscripto ipsius rem agant. De proventibus horum bonorum tantundem ad fabricam Ecclesiæ pertinebit, [quantum] hactenus pro veteri more collatum fuit, reliquum administratoribus seu Tutoribus relinquetur.

3. Ut hæc administratio instanti feria die Canuti Regis constituatur, ac ad præscriptum modum reformetur; ita quidem ut tum administratio primi ac præcipui tutoratus Domino Præposito Henrico Ramelio; alterius vero Domino Arnoldo Witfeldio resignentur atque re ipsa et effectum tradantur.

4. Ut administrationis tam acceptorum quam expensarum quotannis ad diem Canuti in Capitulo residentibus omnibus præsentibus Capitularibus rationes reddantur.

5. Tutores ecclesiæ sive vicarii et substituti eorundem redditus ecclesiæ vendant, pro utilitate et emolumento ecclesiæ, appareant autem antea coram præsentibus residentium capitulo et inquirant de prætio venditionis. Butyrum venundabitur prout tempore Ægidii, frumentum ut tempore purificationis Mariæ communi in prætio fuerit, Scholæ tamen respectu et pauperum habito, duo thonnæ butyri 2bus taleris minori prætio administratoribus eorum vendantur. Canonici juniores, si opus fuerit, eodem privilegio gaudento.

6. Donaria ex thesauro ecclesiæ nulla, nisi accedente consensu omnium residentium, erogentur, eadem quoque ratione de fisci bonis servata.

7. Tutores ecclesiæ pro sustentanda cella vinaria Oenopolæ mutuo dabunt tantam pecuniam, quanta opus

fuert usibus istis. Reddet autem Oenopola quotannis frequenti capitulo rationes tam mutui quam lucri, quæ pecunia thesauro ecclesiæ adjungetur more solito coeteris rationibus de Cella ut hactenus servatis.

8. Quoniam autem notarius unum habet sigillum pro incidentibus communiter literis obsignandis, alterum habet deputatus Canonicus in causis et sententiis matrimonialibus, hique Sacramento fidelitatis capitulo obstricti sunt. Tertium vero et majus sub clavibus et ceris est deputatorum quo non uti solemus nisi in alienationibus fundorum, commutationibus¹⁾, et rebus majoris negotii sigillandis, literæ non scribantur vel obsignentur, inscio communi residentium collegio.

9. In anno gratiæ testamentarii constituti administrationem rusticorum habebunt, dabunt autem procuratori Universitatis Hafniensis et hæredibus defuncti quantum fieri assolet; idque sic esto ob favorem viduæ relictæ, universitatis expensarum ad Chorales et Ruinosas residentias reficiendas.

10. Tutores ecclesiæ ex Thesauro seu redditibus quam primum debent redimere pignore aliis exposita bona, ne mora relutionis capitulo fraudi sit.

11. Mortuo aliquo Canonico vel Prælato, Capitulares requisiti a Successore, debent inspicere aulam ipsius relictam, et si repererint ipsam ruinis deformatam et deteriorem justo, mandabunt hæredibus honestam refectionem, vel ipsorum sumptibus eam procurabunt fieri. Eadem quoque inspectio fiat Silvarum cæsuræ.

12. Vicariatum, quem Eschillus Gøe propria autoritate, irrequisito nullo judicio a Capitulo ad se recepit, eiusque hæredes adhuc detinent, Tutores quam primum ordinaria juris via sumptibus Capituli ab illis repetere vel saltem ordinarium contra eos hac de re et causa jus suum debita summaque diligentia experiri debent.

¹⁾ I hds stâr commutationis.

13. Bona communia nunquam distribuentur, antequam eorum exacta designatio transmittatur ad Prælatos et definidores vel eorum procuratores, ut illis ex antiqua consuetudine et jure suo quæsito, libera suo ordine relinquatur electio. Ac deinde quæ supersunt ad reliquos canonicos et inter eos ad infimum usque secundum prærogativam Senii cujusque ordine distribuuntur. Hac ratione servata, ut quæ a distributione bona communia supererunt, aut cum non ad omnes pertingere possunt, in procuratione pro veteri consuetudine distribuuntur.

14. Incidentibus Capituli gravioribus ac singularis momenti negotiis, nihil in iis, insciis Prælati et Senioribus Capitulare[s] constituere seu determinare debent, sed de iis omnibus ad eos primum exacte scripto referre, et ipsorum consilia inquirere tenebuntur.

15. Absentes Prælati vel Canonici procuratorem habebunt Canonicum, qui res ipsas administrabit et ad onera consveta respondebit.

16. Neque Capitulum neque Testamentarii in anno gratiæ vacantem aliquam ecclesiam alicui perpetuabunt Canonicatui incorporatam, ni accedente¹⁾ ad hoc consensu præbendati et substituti, in præjudicium et damnum successoris ejusdem.

17. Quandoquidem in statutis Capituli multum est farinæ antiquæ, ideo correctione²⁾ et ad præsentem rerum statum conformatione aliqua indigente, datum hoc est negotium Prælati ac Senioribus, ac prima quidem vice propter occupationes reliquorum Domino Arnoldo Witfeldio, a quo ea postea ad Præpositum, a Præposito ad Decanum et sic ordine deinceps ad reliquos transmittentur, ut ea revideant, emendent, iisque demant addantque quæ necessaria visa fuerint, atque hæc ipsa quoque tum Superioribus adjiciant, Quo tandem in frequenti Capitulo recitentur, publicaue

¹⁾ 1 hds stâr accedentes.

²⁾ 1 hds stâr correctiones.

authoritate approbentur. Ac in posterum quod communibus suffragiis placuerit statumque fuerit debita fide ab omnibus observetur. Actum in Lundensi Capitulo 23 Januarii Aⁱ 1587.

Nomine Præpositi Dⁿⁱ Henrici Ramelii, Decani Wilhelmi Dresselbergii, Cantoris, Magistri Johannis Michaelidis, Nos infra scripti ex ipsorum mandato subscripsimus.

Christianus Macabæus Alpinas Archidiaconus manu ppr.¹⁾.

Lage Urne min haandh.

Johannes Pontanus man. prop.

Christiernus Nicolai manu mea.

Otto Pors manu propria.

Laurentius Jesperi manu propria.

Arnoldus Wittfeldius.

Nicolaus Albinus Superintendens et Canonicus Lundensis.

Magnus Matthias manu mea.

Christophorus Jacobus manu propria.

Georgius Michaelis manu propria.

Petrus Laurentius manu propria.

I dessa nya af kapitlets prelater och seniorer utfärdade stadgar, för hvilka de kräfva samma hörsamhet som för de gamla, framstår domkyrkoförvaltningen i främsta rummet. Enär tvänne »tutoratus ecclesiæ» borde förvaltas, så stadgas, att de skola cirkulera med treårsperioder, det ena och förnämsta bland prelaterna efter rangordning, det andra bland seniorerna efter åldersgrad, det senare dock under förutsättning att den, på hvars lott det faller, är dertill lämplig (art. 1). Om tutoratet tillfaller en icke residerande

¹⁾ I hds står på en rad Christianus Macabæus och på en annan Alpinas o. s. v. Detta har föranledt följande anteckning under texten: »I underskriften på documentet af år 1587 bör af Christianus Maccabæus och Alpinas Archidiaconus icke göras 2 namn: han hette Christianus Maccabæus Alpinas och var Archidiaconus ännu 1590».

prelat eller canonicus, så är han skyldig att hålla en residerande canonicus såsom sin ställföreträdare, som ombesörjer hans åliggandens fullgörande; ej heller må bönderna styras blott genom fogdar på andra vilkor, än att fogdarne sköta saken efter det nämnda ombudets föreskrift. Hvad beträffar fördelningen af domkyrkogodsens afkastning mellan kyrkan och förvaltarne, så hänvisas till häfdvunnen sed (art. 2). Den nya ordningen skall inträda med nästkommande konung Knuts dag, då förvaltningen af det första och förnämsta tutoratet skall tillfalla præpositus Henrik Ramel och det andra Arild Huitfeldt (art. 3). För inkomster och utgifter skall årlig redovisning ske til konung Knuts dag inför alla residerande capitulares (art. 4). Tutorerna eller deras ställföreträdare skola ombesörja försäljningen af domkyrkogodsens afkastning, men blott sedan förut inför kapitlet priset på smör och spannmål blifvit fastställt efter vid bestämda tider på året gångbart pris. Till ett lägre än det sålunda fastställda markegångspriset må dock en viss qvantitet smör försäljas till skolans och hospitalens förvaltare, samt, om så är nödigt, till de yngre kannikerna (art. 5). Deremot få gåfvor ur kyrkokassan eller ur kapitelkassan endast med alla residerande kapitelledamöters samtycke utbetalas (art. 6). För uppehållande af kyrkans vinkällare¹⁾ skola förvaltarne årligen försträcka vinhandlaren så stor summa som behöfves, hvarjemte vinhandlaren årligen skall inför kapitlet redovisa för så väl de försträckta penningarne som vinsten, hvilken lägges till kyrkokassan på vanligt sätt (art. 7). Vidare böra tutorerna af kyrkokassan eller af kyrkans inkomster med det snaraste utlösa pantsatta gods (art. 10). Den altarlägenhet, som Eskil Gøe utan laga dom tillägnat sig och som hans arfvingar ännu innehade, skulle

¹⁾ Genom kungl. bref den 10 Oktober 1575 hade Fredrik II under åberopande af gamla privilegier beviljat kapitlets ledamöter tull- och accisfrihet för allt det vin, de för eget och kyrkans behof inköpte.

tutorerna på laglig väg och på kapitlets bekostnad återkräva (art. 12.).

Hvad kyrkans sigill angår, så skall notarien ha det ena i och för afsändande af vanliga skrivelser. Det andra innehafves af den canonicus, som har att expediera kapitlets skrivelser och utslag i äktenskapsmål. Så väl notarien som han skola vara edsvurne. Det tredje och större sigillet är under det särskilda utskottets nycklar och lås och brukas blott vid afyttring eller utbyte af hemman och andra vigtigare ärenden. Kapitelskrivelser få ej affattas eller förseglas utan de residerandes vetskap (art. 8). Ej heller få vigtigare kapitelärenden afgöras utan frånvarande prelators eller seniorers vetskap, utan måste först saken till dem noggrant inberättas och deras råd inhemtas (art. 14).

Under nådåret skola tillsatta testamentsverkställare eller utredningsmän ha om händer bönderna och på vanligt sätt fördela inkomsterna mellan Kjöbenhavns universitet och den aflidnes arfvingar (art. 9). Då en prelat eller canonicus är död, böra bland kapitelledamöterna af efterträdaren utsedde synemän besigtiga gården och, om så befinnes nödigt, ålägga arfvingarne bristfälligheters botande, eller ock på sterbhusets bekostnad låta utföra nödig reparation. Jemväl bör då skogsbesigtning ske (art. 11). Hvarken kapitlet eller utredningsmännen under nådåret ega rättighet att göra en i ett kanonikat inkorporerad kyrka fortfarande vakant, så vida ej den nye prebendeinnehafvaren eller hans ställföreträdare dertill gifver sitt bifall (art. 16).

Hvad beträffar samgodsen, så skola de aldrig fördelas, förr än en noggrann redogörelse för dem blifvit till prelaterna och defnitorerna eller deras ombud öfversänd, hvilka då enligt gammal sed och rätt hafva fritt val, hvarefter de återstående må efter åldersprerogativ fördelas bland öfrige canonici intill den lägste, dock med iakttagande af den ordningen, att, då samgods bli öfver efter utdelningen, eller då samgodsen ej räcka till alla, procuracion anordnas, med utdelning efter gammal sed (art. 13).

Slutligen bestämmes, att, då mycket af den gamla surdegen är qvar i kapitlets gamla statuter, en revision skall ske, hvarjemte ofvanstående nya stadgar skola tilläggas. Detta ärende uppdrages åt prelaterna och då de öfrige äro för tillfället på annat sätt sysselsatta, skola statuterna för den nämnda revisionens verkställande först öfversändas till Arild Huitfeldt, från hvilken de sedan skola cirkulera till præpositus, till decanus och de öfrige, hvarefter de reviderade statuterna skola uppläsas för kapitlet i dess helhet i och för antagande (art. 17).

Det är en upplysning af stort interesse angående det sätt, hvarpå 1590 års statuter kommit till, som här meddelas. Arild Huitfeldt är den förste, som mottagit statuterna till omarbetning, och har säkerligen ej sändt dem ifrån sig utan att ha lagt hand vid verket. Det är sålunda ganska sannolikt, att den berömde historikern och utgifvaren af de gamla »Leges provinciales terræ Scaniæ», om hvilken Lagerbring med rätta yttrar (Mon. Scan. s. 260), att han i fråga om literära förtjenster bör sättas »non in primo solum sed etiam in supremo loco» bland Lunds canonici, är den egentlige redactorn af 1590 års statuter, eller att han åtminstone har en hufvudsaklig andel i revisionsarbetet¹⁾. Att han sedan år 1583 innehade ett kanonikat vid Lunds domkapitel, är känt, men att han, riksråd och rikskanceller som han nu var, kunnat taga så verksam del i kapitlets angelägenheter, som framgår af 1587 års kapitelbeslut, har väl hittills varit obekant. Den månhet om kapitlets välfärd, den trohet mot dess traditioner samt den omsigt och sakkunskap, som utmärker revisionsarbetet i dess helhet och som väl motsvarar hans fint bildade, aristokratiska personlighet och hans skarpa juridiska sinne, länder honom och hans medarbetare bland prelater och seniorer till stor heder.

¹⁾ Såsom skolherre till Herlufsholm utfärdade han äfven sedermera, år 1605, nya skollagar för denna skola (jfr. H. F. Rørdam i Dansk Biogr. Lex.).

Bland prelaterna och seniorerna, som undertecknat 1587 års supplementsstadgar, finna vi åtskilliga bekanta namn. Den lärde och vidtbereste Henrik Ramel till Wusterwitz, prins Christians guvernör, sedermera riksråd, som år 1584 utbytt sina rügenska gods mot Beckaskog, innehade nu kapitlets högsta värdighet, preposituren. Decanatet innehades sedan 1576 af Wilhelm Dresselberg, som, efter att ha afslutat sina utländska studier, tjenstgjorde i konungens kancelli och sedermera, år 1605, blef landsdomare på Sjælland. Archidiaconus var Christianus Maccabæus Alpinas af den skotska släkten Mac Alpin, hvilken inkommit i Danmark med Johan Mac Alpin, som af sin lärare Melanchton fått namnet Maccabæus och som år 1551 dog såsom professor i Kjøbenhavn. Bland canonici seniores märkas, utom Arild Huitfeldt, Nicolaus Albinus (Niels Hvid), superintendent i Lund, och dennes utmärkte efterträdare såsom episcopus Lundensis sedan den 9 Juli 1589 Magnus Matthiæ (Mogens Matthson) samt adelsmannen Otto Pors, som tillsammans med Mogens Madsen såsom sin præceptor idkat studier vid tyska universitet.

Hvad cantoriets innehafvare Johannes Michaelidis eller Michaëlis beträffar, så kan han, då cantoriet var en af kapitlets prelaturer, icke, såsom S. Cavallin i Lunds Stifts Herdaminne förmodar, ha varit den Jens Michelsen, som i ett kungl. bref af år 1558 nämnes såsom »Sogneprest til Lackelänge» och som sannolikt var canonicus. Det ligger närmare att antaga, att ifrågavarande cantor varit den framstående Magister Hans Mikkelsen, som år 1582 antagits till prins Christians »Tugtemester» och i ett kungl. bref af den 29 Mars 1583 bl. a. erhåller löfte att »med allerførste Lejlighed» bli försörjd med et kannikedömme eller »andet gejstligt Lehn». Att, liksom prinsens guvernör blifvit försedd med preposituren, hans lärare kan ha erhållit cantoriet, synes ingalunda osannolikt. Både Ramel, Dresselberg och Mikkelsen voro frånvarande vid kapitelbeslutet

1587, hvilket jemväl tyder på, att äfven den sistnämnde varit i konungens tjenst sysselsatt.

Bland de namn på prelater och seniorer, som med årtalet 1592 läsas på den vid den tiden förfärdigade nya predikstolen i Lunds domkyrka, förekomma äfven Lave Urne t. Beltebjerg och en annan Lave Urne. Hvilken af dem den varit, som undertecknat beslutet, torde framgå af en jemförelse med 1590 års statuter, der hans namn också förekommer bland underskrifterna. I en af kopiorna af denna urkund benämnes han nämligen Lago Urne senior. I sådant fall har det antagligen varit den förstnämnde, hvilken äfven nämnes såsom »höfvitsman till Elleholm och landsdomare i Skåne«¹⁾.

Laurentius Jesperi eller Jaspari prestvigdes 1563 till »minister ecclesiæ Stangby« och blef följande år canonicus med Hoby pastorat samt dog 1601 och är begrafven i Lunds domkyrka. Der hvilar ock Olaus Stisionius (Oluf Stisøn), som, efter att ha varit Sigward Grubbes præceptor och efter att ha förvärfvat magistergrad i Wittenberg, blef canonicus i Lund med Burlöfs pastorat och dog 1617²⁾.

1) Bägge voro söner af Claus Urne, hvilken i kontrakten mellan Lunds domkapitel och Malmö och Lunds borgmästare och råd (jfr. bilagan) nämnes såsom »Prouest« i kapitlet (i M. Matth., Reg. Dan. Ser. kallas han »templi Lundensis præfectus«, se H. Rørdam, Hist. Kildeskr. 2. Række, II. s. 86), den samme, som år 1550 kallade Mogens Madsen til pastor i Otterup (Ottarp). Lave Urne till Beltebjerg och höfvitsman till Elleholm m. m. var en bland de herrar, som år 1584 undertecknade hyllningsed till prins Christian, och 1588 var han kallad till Kjöbenhavn till konung Fredriks jordfästning för att bära hans lik. Uti riksarchivet finns en den 17 Oktober 1623 upprättad förteckning öfver det, som skulle uppbaras i nådåret efter salig Lave Urne såsom canonicus i Lund. Antagligen är sålunda 1623 hans dödsår. Hvad brodern beträffar, så benämnes han Lave Urne till Selleberga och Belteberga och är föga känd. Han var gift 1:o med Margaretha Ulfeld och 2:o med Ingeborg Kaas. Jfr. G. Ljunggren, Skånska Herregårdar, Tillägg.

2) I sitt curriculum vitæ yttrar Sigward Grubbe om honom: »ut erat primus meus præceptor et pueritiæ institutor, ita illum ad

1590 års statuter ha för länge sedan publicerats, nämligen i Pontoppidans *Ann. Eccl. Dan.* III s. 258—263. Men de äro der felaktigt hänfödda till år 1540. Ett underligt misstag, då t. ex. i art. 39 åberopas ett decretum »illustrissimi, potentissimi, æternæque memoriæ Friderici II:di«! I sin förteckning af de otryckta handlingar, som i tom. III anföras, förklarar emellertid Pontoppidan, att han genom kollation med en bättre kopia funnit årtalet MDXL origtigt och att ett C fattas deri. Antagligen menar han, hvad han dock icke säger, att L bör ändras till C. I hvarje fall är det 1590 års statuter, han aftryckt. I en till Lunds universitetsbibliotek hörande volym innehållande diverse handlingar »om Lund och dess kyrka« finns en afskrift, som jag funnit helt öfverensstämmande med den af Pontoppidan utgifna och som i den för öfrigt likalydande öfverskriften har årtalet 1590, hvarefter liksom hos Pontoppidan följer versen: »Dant veniam corvis, vexat censura columbas«.

Utom denna finns å Lunds universitetsbibliotek, i *Coll. Rönbeck. T.VII*, en annan afskrift af 1590 års statuter¹⁾. En tredje, som förekommer i en bunt handlingar med sign. 1908 i Nordinska handskriftsamlingen å Upsala universitetsbibliotek, har jag genom jemförelse funnit liklydande med den Rönbeckska. Öfverskriften lyder i dessa bägge kopior: *Venerabilis Capituli Lundensis Statuta*. I texten finnas en del mindre väsentliga skiljaktigheter mellan dessa bägge å ena sidan samt å andra sidan den Pontoppidanska och den af mig undersökta med denna liklydande. Samtliga tre kopiorna innehålla de i Pontoppidans

mortem usque amavi et funus illius cohonestavi mea qualicunque præsentia, extremum amorem et honorem testatus. Vir fuit bonus et integerrimæ famæ» (ur mscr. på kungl. bibl. i Köbenhavn enligt S. Cavallin, *Lunds stifts herdaminne*, I s. 389).

¹⁾ Enligt anteckning är denna afskrift gjord i Stockholm år 1815 efter ett mscr. på excellensen von Engeströms bibliothek, »in 4:to på 28 sidor«.

publikation uteslutna underskrifterna till 1590 års statuter. Efter artiklarne följer nämligen ett så lydande stycke:

In quorum omnium maiorem confirmationem Nos infra scripti, Prælati et Canonici Capituli Lundensis, nomina propriis manibus subjecimus.

Henricus Ramelius, Præpositus.

Wilhelmus Dresselberg, Decanus.

Christianus Machabæus, Archidiaconus.

Johannes Michaëlius, Cantor.

Arnoldus Hwittfeldius. Lago Urnius.

M. Magnus Matth. Ep:s. Christianus Nicolai.

Christophorus Holste. Laurentius Jaspari.

Georgius Michaëlius. Petrus Laurentii.

Andreas Dresselbergius. Avo Andreas.

Constantinus Balthazar. Olaus Stisonius.

Thomas Wilhelmus. M. Ludovicus Munthe.

Petrus Laurentii. Anno 1590¹⁾.

Sannolikast synes mig, att de till Rönbeckska och Nordinska samlingarne hörande afskrifterna äro gjorda efter en urkund, som innehåller den ursprungliga redaktionen, under det att de bägge andra med sin lindrigt förändrade text synas ha tillkommit senare. Skiljaktigheterna tyda

¹⁾ I den till »Saml. om Lund och dess kyrka» hörande afskriften äro alla namnen ordnade i fortlöpande följd på två rader. Några mindre skiljaktigheter i namnteckningarne förekomma: Henricus Ramel, Gvilhelmus Dresselberg, Christianus Machabæus Alpinas, Johannes Michaëlis, Arnoldus Witfeld, Lago Vrne senior, vid Magnus Matth. saknas Ep:s, Christophorus Jacobi Holst, Georgius Michaëlis, Petrus Laurentius, Andreas Dresselberg, Constantinus Balthasari och Lodouicus Munthe. Bland dessa underskrifter, liksom ock bland inskrifterna af år 1592 på den förut nämnda predikstolen i Lunds domkyrka, finns äfven Anders Dresselberg, som, efter att tillsammans med brodern Vilhelm ha idkat studier i utlandet, blef sekreterare i kancelliet 1572, erhöill canonikat i Lund 1577 och blef landsdomare i Sjælland 1582, hvilken befattning han frånträdde 1590 o. s. v. (jfr Thiset i Dansk Biogr. Lex.).

nämligen på, att en något olika affattning blifvit följd. I hvarje fall förekommer i sakligt hänseende ingen skilnad.

Deremot finns en i sakligt hänseende afgjort ny redaktion af 1590 års statuter försedd med tillkännagifvande, att den erhållit konung Fredrik III:s stadfästelse år 1653, de s. k. *Nova Statuta Capituli Lundensis regnante Daniæ Rege Frederico Tertio composita* 1653. Denna redaktion är af Martin Weibull publicerad i Föreningens för Skånes fornminnen och historia Samlingar II 1874, s. 54—62.

Skiljaktigheterna mellan denna och den i de förutnämnda afskrifterna innehållna äldre affattningen äro följande. I art. 30 är stycket: *Procuratorum operam et laborem* tillagdt. Till art. 35 är fogadt stycket: *Quicumque Prælatorum* samt till art. 48 stycket: *Bini erunt perpetui et jurati Præfecti*. Derefter är en helt och hållet ny artikel: *Nullus Prælatus aut Canonicus* insatt, till följd hvaraf de följande artiklarnes ordningsnummer ändrats ända till art. 53 i Pontoppidans publikation, hvilken här är helt och hållet utesluten.

Bland anledningarne till den partiella omredigeringen kan en fullt konstateras. Tillägget till art. 48 är nämligen en sammanfattning af en i ett kungl. bref den 20 Maj 1652 gifven föreskrift. Enär tutoratus ecclesiæ hvart tredje år förändrades och i sammanhang dermed äfven fogdarne, »kyrkans gods och bönder till skada och afbräck», skulle omskiftas, så hade kapitlet gjort underdånig framställning om förändring i sistnämnda hänseende. Med anledning deraf stadgas i nämnda bref, att kapitlet sjelf må sätta tvänne vederhäftige män till fogdar, som, alltid må i beställningen förblifva, så länge de af residerande capitulares dertill duglige aktas, omänskönt tutoratet förändras, och skola bemålde fogdar tillsättas, förändras och afsättas efter de residerandes gemensamma beslut och vilja; dessa fogdar skola af kapitlet tagas i ed, och de skola ej befatta sig med sakfall, bortfästade af gårdar, utvisande och fällande af skog och annat sådant utöfver hvad kapitlet sjelf bestämmer,

utan i sådana ting förfråga sig hos tutor eller, om han är frånvarande, hos hans procurator, eller, om så behöf göres, hos hela kapitlet.

En jämförelse mellan 1590 års statuter och de föregående gifver vid handen, att de äro utarbetade på grundlag af 1489 och 1587 års stadgar. De sistnämnda ligga till grund för statuternas senare afdelning, art. 47—62, samt för art. 15 och 16 i den första afdelningen, hvilken i öfrigt är en omarbetning af 1489 års statuter, från hvilka äfven art. 63 är hemtad.

Af 1489 års statuter är det blott 13 artiklar eller stycken, som helt utesluts. Dessa äro följande: *Item si protestans percipiat residenciam suam per fraudem* (s. 49 i Weibulls publikation); *Item duo canonici* (s. 50) samt alla styckena om chortjensten utom *Item canonici infirmi* (s. 50), d. v. s. 7 stycken; *Item filii tyrannorum* och *Item nullus canonicorum portet manifeste* (s. 53) samt *Item nullus canonicus gaudebit* och det följande sista stycket: *Item quilibet canonicus* (s. 54)¹⁾.

För öfrigt består omarbetningen, jemte det att ordningen mellan artiklarne någon gång är omkastad, hufvudsakligen i följande ändringar och tillägg, under det att eljes ofta äfven ordalydelsen bibehållits temligen oförändrad. Bestämmandet af *personæ privilegiatae* i art. 2 är ändrad med åberopande af en kunglig förordning, d. v. s. det kungl. brefvet af år 1538. Art. 3 med formulär för privilegierad persons genom ombud afgifna förbindelse är tillagd. Likaledes art. 7, som stadgar, att privilegierad person skall

¹⁾ De uteslagna stadgarne äro sålunda följande: om huru bör förfaras med den, som på svekfullt sätt förskaffat sig residens, om tillåtelse för två canonici att vara erkebiskopens commensales eller handsekreterare, om chortjensten, om förbud för erkebiskop och kapitel att till canonici antaga söner af dem, som kränka kyrkans friheter eller vålla canonici anmärkningsvärd skada, förbud för canonicus att i kyrkan bära hatt, sporrar o. s. v., samt om, huru bör förfaras med canonicus, som ej håller vicarius.

efter samma grunder som de residerande åtnjuta andel i samgods, residens och mensalhemman, men icke i den ordinära utdelningen af anniversaria, hvilken endast kommer de residerande till godo, samt att han i lika grad med de residerande bör vidkännas de årliga afgifter af samgods eller andra gods, som i stiftelseurkunden bestämmas. Tillagd är jemväl art. 8, som föreskrifver, att icke residerande och icke privilegierad person skall uteslutas från samgodsens fördelning, från option af prebende samt från mensalgods och residens, så vida ej kapitlet af särskild hänsyn annorlunda besluter. Art. 11 angående redovisning för förvaltning innehåller vida mer omfattande bestämmelser än motsvarande artikel i de gamla stadgarne¹⁾. Art. 15 och 16 äro hemtade från 1587 års stadga (art. 8). Den canonicus, som hade att expediera kapitlets skrivelser och utslag i äktenskapsmål, benämnes här notarius causarum matrimonialium. I art. 27 uteslutes den gamla bestämningen: *a sede apostolica vel alio iudice*, hvilken genom reformationen upphört att ega giltighet. Art. 28, att tvister mellan kapitlets bönder först må afgöras i kapitlet, men, om de ej der kunna biläggas, hänskjutas till verldslig rätt, är tillagd. I art. 30, som stadgar skyldighet för frånvarande prelat eller canonicus att hålla procurator, uteslutes den gamla från Esgers stadga härrörande föreskriften om betalning till vicarius, hvarjemte tillägges den ur 1587

¹⁾ Tredje dagen efter kapitelstämman skall inför prelaternas och kannikernas deputerade redovisning för det förflutna året lemnas af Procurator generalis, af procuratorerna för kyrkans fastigheter i städerna samt af den, som haft att ombesörja utdelningen till choralerna. Sedan redovisning skett, skola de kontanta penningarne läggas till kapitelkassan och deponeras hos den nye Procurator generalis. Samma dag skall ock enligt art. 61 redovisning lemnas af kommungodsens förvaltare, hvilka skola godtgöras för sitt omak på ungefär samma sätt som kyrkans tutorer, hvarefter vid nästföljande sammanträde, då äktenskapsmål behandlas, utdelning af dessa medel skall ske. Deremot skola kyrkans tutorer redovisa inför alla residerande i kapitlet till konung Knuts dag (jfr. art. 49 i den äldre eller art. 50 i den senare redaktionen).

års stadgar (art. 2) hemtade bestämmelsen, att fogdarne skola blott efter procurators föreskrift sköta godset, samt angifvande af straffpåföljd för den, som försummar att hålla ställföreträdare i kapitlet, hvartill ytterligare i 1653 års redaktion fogas föreskrift för frånvarande prelater eller canonici att enligt gammal praxis och sed af sina inkomster ersätta procuratorerna deras arbete och möda, så vida ej förmögnare procuratorer frivilligt afstå derifrån. I art. 35 äro i 1653 års redaktion stränga straffbestämmelser tillfogade för prelat, canonicus eller vicarius, som gör sig skyldig till osedligt lefverne. Art. 39 och 40 om archidiacons och cantors tjensteåligganden äro tillagda, hvarvid uppsigten öfver choralerna tillägges cantor i st. f. decanus. I art. 43 uteslutes för tillträdande canonicus förbindelsen att inom ett år åtminstone förvärfva sig subdiakonatsordning. Art. 44—46 äro nya. Bestämmelsen i art. 44: *Canonici residentes — — — — — aderunt frequentissime Cantionibus et Concionibus sacris in templo portentque decentem habitum* är tydligen en ersättning för de uteslutna styckena om chortjensten. Art. 45 stadgar, att prelat eller canonicus, som operat prebende eller mensalgods, ej bör, om option af gård faller på hans lott, förbigå utan mottaga denna, samt att han bör jemlikt den kungl. förordningen (d. v. s. det kungl. brefvet af 1538) bibehålla gården i fullgodt skick. I annat fall skall han af kapitlet beröfvas mensalgods och prebende. I art. 46 förbjudes, att utverka kungl. bref för erhållande af sin företrädares samgods eller mensalgods, om det sker kolleger till förfång.

I statuternas senare afdelning ingå 1587 års stadgar med undantag af art. 3, 10, 12, 14 och 17, som äro helt uteslutna, samt art. 8, som upptagits i föregående afdelning (art. 15 och 16). I art. 47 tillägges, att prelaterna och defnitorerna skola (tydligtvis angående det andra tutoratets förvaltning) afgöra hvilka personer (bland seniorerna) dertill äro lämpliga. I art. 48 insättes en utförlig och genom sina upplysningar angående domkyrkans ekonomi synnerligen

viktig redogörelse för fördelningen af kyrkans inkomster mellan kyrkan och tutorerna¹⁾, hvarjemte i 1653 års redaktion tillfogas förut nämnda föreskrift angående fogdarne för kyrkans gods. Art. 49 i 1653 års redaktion innehåller ett ytterligare inskräpande af icke residerande prelaters eller kannikers skyldighet att hålla en af prelaterne eller kannikerna såsom sitt ombud i kapitlet. Den, som detta underlåter, skall gå miste om rättighet till kapitlets tjänster, option af prebende samt af mensal- och samgods. Art. 53 i den äldre redaktionen angående understöd åt fattige skolynglingar är tillagd, men i den senare redaktionen åter utesluten. Art. 55, som stadgar, att kapitlet skall insätta utrednings- och förvaltningsmän (testamentarii), om kapitelledamot dör

¹⁾ I de till Rönbeckska och Nordinska samlingarne hörande afskrifterna finnas ett par förklarande tillägg. Det ifrågavarande stället lyder der: »De proventibus autem bonorum fabricæ secundum hactenus observatam consuetudinem, præter certas pensiones omnes, Vulgo Landgille, Skattepenge, Skatteflesk och Boelgalte» (i Rönbeckska afskriften står Boelgelte?, Pontoppidan har: vel Bolegelche, afskriften i »Saml. om Lund och dess kyrka»: och Bolegelche), »dimidia quoque pars minutorum (Teier), decimarum, locationis, muletarium, et eius quod dicitur Farislow, una cum medietate porcorum ex pastu provenientium, quibus annis sylvæ saginam suppeditant, fabricæ cedat, Alteram medietatem una cum hospitalitate, Gesterie, universa, lignis item et laboribus, dagsværch, tutores sortiantur». Såsom ytterligare förklaring må tjena följande ställe i Stenbocks skrifvelse af år 1659 (Weibull i Föreningens för Sk. fornm. och hist. II s. 63): »För hwilket sitt omak tutor niuther åhrligen, förutan the honom tillordnade Capitelss godss, alt det som kyrckiones bönder gifwa till gästerij af penningar och hafra, den fjerde parten af teyerne (: En teya kallass 1 lamb, 1 gååss och 2 hönss :) och half deelen af tienderne, medh sampt halfparten af alt thet owissa, som är stadssemåhl, sakfall, faritzloff (: det är en recognition pro dimissione som bonden gifwer hussbonden när han får loff att flyttia ifrå itt hemman på itt annat :) och Aldongiäldh, när ållonåhr är». Då han angående »teierne» angifver fjerdeparten såsom tutors andel, menar han hvad som kommer på hvardera tutors anpart. Enligt statuterna skulle »teierne» delas mellan kyrkan och tutorerna på samma sätt som tionde, stadssemål, sakfall och »farislov».

utan att ha upprättat testamente, är tillagd. Likaledes art. 56 angående Gjordshögs prebende, som skall alternativt förvaltas af procurator generalis i tre år och af universitetets procurator i lika många år, dock så, att den till prebendet hörande ängsmarken bör fördelas bland de canonici, som sakna ängsloft och som äro närmast i ordning att erhålla sådan. Tillagd är likaledes art. 58, som föreskrifver, att årlig besigtning af gårdarne skall verkställas af fyra canonici, hvilka sedan i kapitlet skola anmäla de bristfälligheter, som böra botas. I art. 59—61 äro utförligare föreskrifter angående samgodsens fördelning och förvaltning gifna¹⁾. Art. 63 är hemtad från 1489 års statuter.

Bilaga.

Den af Oluf Bagger år 1662 vidimerade kopieboken med titel: *Lundæ Capitels och Hospitals Privilegia*, hvilken nu förvaras i Lunds domkapitels archiv, inledes med ett kort utdrag eller ett slags ur saklig synpunkt ordnad register. Då detta register utgör en öfverskådlig och kortfattad framställning af privilegierna, meddelar jag det här. En fjerde kolumn, som innehåller hänvisning till pagina, har jag uteslutit. I utdraget anföras dessutom fyra kungliga bref, som ej förekomma i kopieboken, hvarjemte på fyra ställen hänvisning till Statuterna förekommer.

¹⁾ Till förklaring må ytterligare anföras följande ställe i Stenbocks förut nämnda skrifvelse: „Communia Capitulj bona hemfalla elliest, absque ulla Regia dispensatione, att divideras mellan Præbendatos (Prælatos?) eller Canonicos när the som sådane Godss innehafwa genom döden afgå, Allenast detta ther wid j acht tages att j fall desse godss icke äre så många att the hinna hwarfwet omkringh på een gång må the stå in procuracione hooss en af Residentibus intill numerus blif:r completus, och sedan deelass“.

Kort EXTRACT aff
det Hæderlige Lunde domb-Ca-
pitels Privilegiers och Statuters
Indhold dennem aff Kongerne i
Danmarck bebreffuede och con-
firmerede.

Capitelet och en huer Prælatus, Canonicus eller Vicarius
haffuer altid haftt efter Kongelige Friheder og benaadinger.

	Anno
Omne Jus Regium eller ald Kongelig Ret och herlighed, offuer sit Goedtz Bønder och tienere, och self rettedt offuer dennem, Item, haftt deris tienere frj for all wdrestning, det beuisis med Privilegiis.	Canuti IV dateret 1085 Canuti VI 1186 Waldemari II 1232 Christophori I 1252 Erici VIII 1288 Magni Regis Sveciæ 1340 Erici Regis Sveciæ 1356 Olai 1385 Christophori III 1443 Christierni I 1473
Hals och haand och 2:de 40 marks Sager, som er dend højeste Straff i Lowen, med al anden Sagefald.	Olai 1385 Christierni I 1473 Johannis 1491
Fridtkiøb offuer deris bønder och tienere.	Olai 1385 Johannis 1495
Berg, Foerstrandning och wrag.	Olai 1385 Christophori III 1443
Innæ, Studdt, det er alle Kongelige Skatter och krigs contributioner.	Erici VIII 1288 Magni Regis Sveciæ 1340 Olai 1385 Christophori III 1443
Egt och Arbeid aff deris tie- nere, lige wed Adelen och schulle iche age uden Kongl. Maj. self kommer.	Canuti IV 1085 Canuti VI 1186 Erici VIII 1288 Olai 1385 Christiani III 1538

		Anno
Kongen wil self anmode Capitelet wed schriffuelse, naar deris bønder schulle age, det och effterkommet er.	Christiani III	1538
	Christiani IV ¹⁾	1603
	ejusdem ¹⁾	1624
	Friderici III ¹⁾	1657
	ejusdem ¹⁾	1657
Ingen att gieste Capitels eller andens thienere.	Christiani I	1454
Ingen at gribe, binde eller baste Capitels tienere, uden de ere loug-foruundne.	Christiani I	1454
Told och Accise frihed aff fremmede drich til Kirchernis och Canonicorum egen fornødenhed.	Christophori I	1252
	Erici VIII	1288
	Magni Regis Sveciæ	1340
	Olai	1385
	Christophori III	1443
	Christiani I	1473
Rostocher Øll 12 lester Accise frj, som Residentes Canonici nyde.	Friderici II	1575
	Friderici II	1575
Jus Patronatus til deris Præbende kircher och kirchetienderne af Canonicis selff at administreris.	Christophori III	1443
	Friderici II	1573
Kongens Tiender udj visse Sogner ere lagde til Lunde Skole.	Friderici II	1561
Kongens tiende, Biscops tiende eller tredingtiende af deris egne bønder och tienere, och dennem som til mageschiffte igiengifne ere.	Archiepiscopi Eschilli	1156
	Christiani III	1557
	Christiani IV	1606
Jordschyld i Kiøbstederne tilige med bøndernis wdrester.	Erici VIII	1288
	Christiani III	1536
Jordschyld aff Malmøes by effter contracten.	Contracten dateret	1541

¹⁾ Här saknas hänvisning till pagina. Ifrågavarande kungl. bref förekommer ej i kopieboken.

		AÑO
Jordschyld aff Lunde bye effter contracten.	Contracten dateret	1544
Option in Præbendis.	Christiani III	1538
Annus gratiæ effter deris død.	Christiani III	1538
Dend, som nyes Præbenda fanger, tager det werste Præbenda.	Christiani III	1538
Testamentarii effter dend døde constitueris af Capitelet och haffuer den som løn.	Christiani III Statuta Capit. Artic.	1538 52 ¹⁾)
Absentes Prælati, Canonici och Vicarii schulde haffue en Residerende Canonicum til Procurator.	Christiani III Statuta Capit. Artic.	1538 30
Tutoratus Ecclesiæ forwaltis af Prælati och Canonicis och derfor gioris regenschab coram Capitulo.	Christiani III Friderici III ejusdem Statuta Cap. Art.	1538 1649 1652 47
Dombkirkens Fogeder tilsettis och afsettis effter forseelser af Resid. Canonicis.	Friderici III	1652
Øde gaarders Friihed.	Friderici III	1652
Statuta Capituli confirmeris aff,	Christiano IV Friderico III	1608 1648
Nosebye Kirche er indcorpereret med Præpositura Capituli.	Christiani I	1481
Biellerup Kirche er lagt til Cappelanen i Lund.	Friderici II	1563
Stangby och Walchierre Kircher ere lagte til Lector. Theolog. udj Lund.	Christiani IV	1618

¹⁾ Felskrifning för art. 54.

HOSPITALET
i Lund haffuer altid hafft.

	Anno
	Magni Regis Sveciæ 1333
	Confirmeres aff
	Waldemaro III 1361
	Erico X 1415
Deris Bønder och tienere frj	Christophoro III 1446
for vdgiærds mænd Røstning, be-	Christierno I 1449
skattning, Kraff, Innæ, Studt,	Johanne 1487
och al anden Kongelig tyngte och	Christierno II 1514
tieniste, Item ald Faldtzmaal och	Christierno III 1549
Sagefald.	Friderico II 1565
	med en Herredags
	Donib 1568
	Friderico III 1658
Archidiaconus alleene admini-	Christophoro III 1439
strerer och forwalter Hospitalet.	Christierno I 1470
	Stat. Capit. Artic. 39